

Prokopp Gyula

II. LAJOS KIRÁLY PECSÉTTYŰRŰJE

A magyar történelem egyik sokat emlegetett, újra és újra megvizsgált, de valamennyi részletében még mindig nem tisztázott eseménye II. Lajos király tragikus halála. Érdeklődésre tarthat számot így minden újabb adat, vagy a már ismert adatok újabb értékelése és megvilágítása. Egy ilyen részletre kívánunk rámutatni *Báthori István* nádornak 1527. június 24-én kelt oklevelével kapcsolatban. Ez az oklevél nem ismeretlen ugyan, de eddig inkább csak régészek és művészettörténészek hivatkoztak rá, a történetírók azonban nem részesítették kellő figyelemben.¹

Mielőtt közölnök az oklevél szövegét, röviden összefoglaljuk azt, amit II. Lajos király holttestének megtalálásáról tudunk *Sárfi Ferenc* győri várnagy leírásából.

A csatából menekülő király kísérői közül *Czetrik Ulrik* kamarásnak sikerült megmenekülnie, ő vitte meg a király halálhírét. Amikor *Szolimán* szultán seregével együtt elhagyta az országot, *Mária* királyné *Czetriket* küldte el, hogy megkeresse és eltemesse a király holttestét. Kíséretül 12 lovaszt rendelt mellé a győri vár őrségéből. *Sárfi Ferenc* várnagy nemcsak megadta a kíséretet, hanem ő maga is velük tartott. A Csele patakhoz közeledve *Czetrik* már messziről megmutatta a szerencsétlenség helyét, mikor pedig odaértek, nyomban az iszapba gázolt és keresni kezdte a király holttestét, de csak a fegyvereit és a lova tetemét, valamint a királlyal együtt a vízbe vesztett kísérők holttestét találta meg. Végre egy frissen hantolt sírt vettek észre a közelben. Bontani kezdték a sírt. Először a jobb láb tűnt elő. *Czetrik* lemosta a lábat és az azon lévő jegyről felismerte a király holttestét. Mikor pedig az egész testet kiásták, a fogakon talált jelek is megerősítették, hogy valóban a király tetemét találták meg. Megmosták a testet, beburkolták a magukkal hozott golycsba és koporsóba téve *Székesfehérvárra* szállították. Fehérvárott a prépostsági épület egyik boltozatos helyiségében helyezték el ideiglenesen a koporsót, a *Czetrik* társaságában volt *Horváth Márton* pedig *Fehérvárott* hagyták a koporsó őrzésére.²

Mikor 1526. november 9-én *Szapolyai János* a királyválasztó országgyűlésre *Fehérvárra* érkezett, még nem történt meg a temetés. *Szapolyai János* eltemettette a holttestet. Másnap megtörtént a királyválasztás és az ezt követő napon királlyá koronázták *Szapolyai Jánost*. Egy évvel később, 1527. november 11-én *Ferdinánd király* megismételtette a temetést.

Ezek előrebocsátása után olvassuk el az említett oklevelet, amely latinból magyarra fordítva ekként hangzik:

„*Báthori István, Magyarország nádora és a kunok bírása ezennel tanúsítjuk, hogy nemes mlatoviti Horváth Márton néhai felséges Lajos király úrnak a pecsétgyűrűjét — amelyért felséges Mária királyné úrnő a Miklós mester, pécsi kanonok pecsétje alatt kelt írással őt küldte el a közelmúlt napokban azokhoz a jobbágyokhoz, akik néhai Lajos király úrnak az öltözékét a mohácsi mezőről magukkal vitték — jelenlétünkben hűségesen átszolgáltatta a királyné őfelségének, amelyet azután őfelsége a tanácsos urak jelenlétében szétváगतott. Őfelsége mentesítette őt ezzel az ügyvel kapcsolatban, most pedig őfelsége példáját követve mi is a jelen oklevelünkkel teljességgel feloldjuk őt minden felelősség alól. Kelt Pozsonyban, Keresztelő Szent János születésének ünnepén, az Úrnak egyezeröttszázhuszonhetedik évében.*”

Sárfi Ferenc leírásából kétségtelen, hogy amikor a király holttestét megtalálták, az ruhátlan volt. Ez tehát segíti az oklevélnek azt az állítását, hogy a király öltözeke — és gyűrűje is — a környékbeli jobbágyokhoz került, nyilván azokhoz, akik a király holttestét először találták meg és el is temették. Ha a gyűrű a király kezén lett volna akkor, amikor Sárfi és társai a holttestet megtalálták, ezt is megemlégtették volna a többi ismertetőjegy mellett és a gyűrűt magukhoz vették volna.

Van ugyan olyan adat is, hogy Lajos király holttestét az újján lévő pecsétgyűrűről ismerték fel. Ez az adat azonban nem dönti meg, hanem inkább megerősíti mind Sárfi elbeszélését, mind az oklevél adatait. Ezt az értesülést ugyanis *Ryma* Károly és *Ungnad* Dávid császári követek út-leírásából ismerjük, akik 1571, illetőleg 1572 évben — útban Konstantinápoly felé — a Mohács környéki lakosoktól hallották ezt.³ Ekkor még élhettek azok, akik megtalálták és eltemették Lajos király holttestét. De ha nem is közvetlenül az utóbbiaktól hallották az utasok ezt a hírt, ez mindenesetre tőlük terjedt el a környéken. A megtaláló egyszerű falusi emberek pedig nem tudhattak a király testén lévő jegyekről, tehát csak egyéb jel, elsősorban a gyűrű segítségével ismerhették fel a halottban a királyt. Mivel pedig a gyűrűt és a holttesten talált egyéb dolgokat magukkal vitték, Sárfi és Czetrík már csak a testi jegyek alapján azonosíthatták a királyt.

Nem vehető ellene az oklevél adatainak az sem, hogy a szöveg szerint a „mohácsi mezőről” vitték el a király öltözetét, holott a király a Csele pataknál vesztette életét. A mohácsi síkság ugyanis éppen a Csele patak torkolatánál kezdődik és az innen induló, nyugat, délnyugat, dél majd délkelet irányában kanyarodó 20—40 méter magas partvonulatot terasz mintegy 10 kilométer hosszúságban, félköralakban fogja körül ezt a dunamenti mély síkságot.⁴ Hogy a csatamezőn, vagy a csata előtti táborhelyen, esetleg éppen a királyi sátorban találták volna meg a gyűrűt, az teljesen valószínűtlen, mert itt a törökök zsákmányoltak. De ellentmond ennek az oklevél szóhasználata is, mert az „exuviae” latin szó jelentése: amit a testről levetettek, lehúztak.

A nádor oklevele hallgat arról, hogy Horváth Márton a gyűrűvel együtt egyebet is magával hozott a király testén talált dolgokból. Hallgat, mert hivatalával kapcsolatban csak a jogi jelentőségű pecsét sorsa érdekelte. De mégis úgy kellett történnie, hogy a gyűrűvel együtt a királynéhoz került az az arany szív is, amelyet II. Lajos király a testén viselt. Mária királyné végrendeletében ugyanis a következőket olvashatjuk:

„Férjem, a király halála óta arany szívet hordtam magamon, amelyet ő is élete végéig viselt volt. Parancsolom, hogy ez a szív a láncocskával együtt, amelyen függ, beolvastassék és a szegények között szétosztassék. Két ember társa volt azok haláláig, kik az életben szeretetben és hajlamban soha elválasztva nem voltak, azért semmisüljön meg az és változtassa meg alakját, éppúgy, mint az egymást szeretők teste.”⁵

A történeteket tehát így rekonstruálhatjuk: Mikor a török sereg tovább vonult Buda felé, a rejtekükből előmerészkedő környékbeli lakosok megtalálták és a megtalálás helyén eltemették a király testét, amit pedig a testen találtak, azt a gyűrűvel és az arany szívvel együtt magukhoz vették. Ezután történt, hogy 1526 októberében Sárfi és Czetrík megtalálták és Fehérvárra vitték a holttestet. Utóbb, valószínűleg csak 1527 tavaszán eljutott Pozsonyba a hír, hogy a király testén találtak dolgok, köztük a nagy jogi jelentőségű pecsétgyűrű is, a Mohács környéki jobbá-

gyoknál vannak. Ekkor küldötte el Mária királyné *mlatoviti Horváth Márton* — aki nemcsak kamarása volt Lajos királynak, hanem mint póhárnok és étkefogó a belsőbb szolgálatot teljesítők közé tartozott —, hogy megszerezze a pecsétgyűrűt. Az erre vonatkozó megbízólevelet *Oláh Miklós* pécsi kanonok és királyi titkár — a későbbi esztergomi érsek — a saját pecsétje alatt állította ki. Horváth Márton teljesítette a megbízást, sőt a gyűrűn kívül a szívet is átszolgáltatta a királynénak: Mária királyné a gyűrűs pecsétet — a jogszokásnak megfelelően — a királyi tanácsosok jelenlétében szétvágással megsemmisítette, az arany szívet pedig magához vette és haláláig viselte. A királyné a gyűrű átvételekor élő szóval mentesítette Horváth Mártont a neki adott megbízással járó felelősség alól és ezt a mentesítést a nádor a fentebb közölt oklevélben megismételte.

Ezt az oklevelet bizonyára értékes emlékként őrizte a *mlatoviti Horváth-család*,⁷ majd az oklevél utóbb a *Mérey-család* birtokába került. Bizonyosan csak annyit tudunk, mégpedig magára az oklevélre vezetett feljegyzésből, hogy Mérey László Budán, 1849. október 13-án Döbrentei Gábornak ajándékozta az oklevelet. Döbrentei Gábor hagyatékából 1857 őszén Hamar Pálhoz, a primási uradalom ügyészehez került az oklevél, aki azt nyomban felajánlotta Scitovszky János primásnak. Azóta az esztergomi primási levéltár őrzi az oklevelet.⁸

II. Lajos király pecsétgyűrűjéről szólva nem hagyhatjuk említés nélkül, hogy a múlt század közepén Jankovich Miklós gyűjteményében ismeretessé vált egy arany pecsétgyűrű a magyar címerrel és „S(igillum) Ludovici Regis” körirattal. A Jankovich-gyűjtemény elárverezésekor Andrassy Manó gyűjteményébe jutott a gyűrű és innen került kiállításra az 1876. évi árvíz károsultjai javára rendezett történeti kiállításon. Azóta nyoma veszett. Így tehát nincsen mód arra, hogy a gyűrűt újabban és alaposabban megvizsgáljuk és csupán Andrassy Manó közlésére vagyunk utalva.

Szerinte „több avatott bécsi bűvár” XVI. századi ötvösmunkának minősítette a gyűrűt, figyelemmel főleg a gyűrű karikáját borító zománra. Andrassy ismerte Báthori István oklevelét, de annyira meg volt győződve a gyűjteményébe került gyűrű valódiságáról, hogy inkább ahhoz a feltevéshez folyamodott, hogy II. Lajos királynak két gyűrűspecsétje volt, amelyek közül az egyiket megsemmisítették ugyan, de a másik megmaradt. Ez a feltevés azonban teljesen valószínűtlen. A királynénak és a nádornak ugyanis egyaránt tudnia kellett arról, hogy egy vagy több pecsétgyűrűje volt-e a királynak. Ha pedig a mohácsi mezőn elveszett egyik példány megszerzésére annyi fáradságot, a megsemmisítésre pedig oly nagy gondot fordítottak, mint az az oklevélből kitűnik, akkor a másutt — és bizonyára könnyebben hozzáférhető helyen maradt második példányt aligha hagyták meg az esetleges oklevélhamisítók eszközözül. És ha a második pecsétgyűrű valamilyen okból mégsem lett volna megsemmisíthető, úgy nem maradt volna ki az oklevélből az óvás és a tiltakozás annak jogosulatlan felhasználása ellen. De ellene szól a két pecsétgyűrű feltételezésének az a tény is, hogy II. Lajos királynak gyűrűspecsét alatt kiadott és reánk maradt oklevelein nem az ímént leírt gyűrűspecsét lenyomata, hanem más pecsétkép látható.⁹

Jegyzetek: 1. Gr. Andrassy Manó: Kladatlan magyar érmék és pecsétgyűrűk. Archeológiai Közlemények II. kötet (1861.) 62. l. — Hlatky Mária: A magyar gyűrű. Budapest, 1938. 79. l. — Gyalokay Jenő: A mohácsi csata. Mohácsi emlékkönyv. Budapest, 1926. 246—254. l. 326. jegyzet. — 2. Sárffi Ferenc a Brodarics István püspökhöz írt levelé-